



ΙΣΤΟΡΙΑ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ Χ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΚΑΙ ΤΟΥ Θ. ΔΗΛΗΓΙΑΝΝΗ

μέσα από πολιτικές γελοιογραφίες

Φύλλο Εργασίας

"ΝΕΟΣ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ", 18.2.1895

ΣΤΟΧΟΙ

1. Οι μαθητές να «ανακαλύψουν» αυτή την τόσο σημαντική όσο και διασκεδαστική πηγή της ιστορίας, την γελοιογραφία.
2. Να γνωρίσουν τους δύο πολιτικούς, Τρικούπη και Δηλιγιάννη, και να αποκτήσουν ουσιαστική ιστορική γνώση για την πολιτική τους.
3. Μέσα από τις γελοιογραφίες να εντοπίσουν τα φαινόμενα που προσδίδουν τα χαρακτηριστικά της συνέχειας, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης, της παραδοσιακής ιδεολογίας, της αδράνειας στην οικονομική ανάπτυξη, των συντηρητικών κοινωνικών νοοτροπιών.
3. Να εντοπίσουν τις τεχνικές που χρησιμοποιεί ο γελοιογράφος για να «περάσει» τα μηνύματά του.
4. Καθώς η γελοιογραφία συνιστά έκφραση των λαϊκών αισθημάτων, να μάθουν άμεσα μέσα από αυτή πώς ο λαός αντιδρούσε κάθε φορά στα πολιτικά μέτρα των δύο πολιτικών.

ΜΕΘΟΔΟΣ

1. Χωρισμός σε ομάδες
2. Φύλλο Εργασίας
3. Γελοιογραφίες
4. Κείμενα για την πολιτική γελοιογραφία

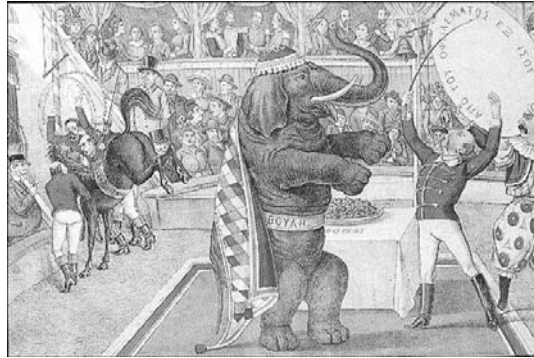
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποσπάσματα από ομιλία του Βασίλη Καρδάση, από το εορταστικό διήμερο των ΑΣΚΙ (Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας) 22-23/12 όπου και παρουσιάστηκε το ημερολόγιο «Κρίση και κρίσεις».

Τα **σατιρικά έντυπα** σημειώσαν εντυπωσιακή άνθηση στην τελευταία 20ετία του 19ου αιώνα. Το πολιτικό σύστημα της εποχής διαμορφωμένο πάνω στο επίπεδο των πελατειακών σχέσεων, της μεγαλοϊδεατικής ρητορείας, της διοικητικής αναποτελεσματικότητας, έδινε τροφή στους γελοιογράφους. Δεν είναι καθόλου υπερβολή να πούμε ότι η πολιτική γελοιογραφία στην Ελλάδα έχει την προέλευσή της στον **Θέμο Άννινο**. Ούτε επίσης ότι κάποιο σοβαρό ρόλο έπαιξε στην πορεία του η κεφαλونίτικη καταγωγή του. Μέσα από τις σελίδες του *Ασμοδαίου* με τη συνεργασία του Εμμανουήλ Ροΐδη, αργότερα του *Άστεως*, δημιούργησε ένα ισχυρό ρεύμα. **«Οι καρικατούρες του Θέμου φλυαρούν!»** έλεγε ο Μητσάκης, που ήταν παλιός του συνεργάτης, από την εποχή του *Ασμοδαίου*. Κι ο Ροΐδης επισήμανε: **«Δεν το διαβάζω το Άστν. Μου αρκεί να το βλέπω μονάχα!»**. Τα **δάνεια**, οι **φόροι** και οι **προϋπολογισμοί** κυριαρχούν στη σχετική θεματολογία, ειδικά στην περίοδο της διακυβέρνησης **Τρικούπη**. Η **αντιπαλότητα** με τον **Δεληγιάννη** σχετικά με την **υπερφορολόγηση του πληθυσμού** πρόσφερε έμπνευση και δουλειά στους γελοιογράφους. Συχνά στα περισσότερα έντυπα ο **λαός** παρουσιάζεται με μορφή γαιδάρου, που είναι φορτωμένος με φόρους, φοβερούς φόρους, δυσβάστακτους φόρους, μεγάλους φόρους, νέους φόρους. Το κρατικό ταμείο ως πίθος των Δαναΐδων γεμίζει με φόρους και αδειάζει ταυτόχρονα από ρουσφέτια και χρεόγραφα. Ο Τρικούπης είναι συνήθως το κεντρικό πρόσωπο, ευλόγως εφόσον ο ίδιος ανήγγειλε τη χρεοκοπία στα τέλη του 1893. Του αποδίδεται η διόγκωση του εξωτερικού χρέους στα χρόνια της πρωθυπουργίας του. Ο τύπος είχε δημοσιοποιήσει την κλίση του στο ποδήλατο, συχνά λοιπόν εικονίζεται πάνω σε ποδήλατο, άλλοτε να κυνηγά το ισοζύγιο, άλλοτε να προστρέχει στους ξένους πιστωτές. Πολλές φορές η διακωμώδηση του Τρικούπη σχετίζεται με την παρουσία μιας αλεπούς. Ο πρωθυπουργός συχνά εξέδραμε με φίλους για κυνήγι αλεπούδων. Η πλέον διαδεδομένη ωστόσο μορφή του Τρικούπη είναι του κανονιέρη. Το κανόνι της χρεοκοπίας εικονίζεται σε όλα σχεδόν τα σατιρικά και μη έντυπα. Μπουρλότο τον αποκαλεί ο Σουρής στον *Ρωμηό*. Ρίχνει οβίδες των 30% και 50%, ένδειξη της προσπάθειας περικοπής του εξωτερικού χρέους. Ως κόκορας τρώει εικοσόφραγκα και βγάζει κανόνια και χρεόγραφα. Παρουσιάζεται σε γελοιογραφία η τάση των κυβερνήσεων για διαμόρφωση πλασματικών προϋπολογισμών, με σκοπό την εξαπάτηση των εξωτερικών δανειστών του Δημοσίου. Είναι άλλωστε ομολογία που είχε εκμυστηρευτεί ήδη από το 1845 ο πρόεδρος της Βουλής Ρήγας Παλαμήδης σε γάλλο αξιωματούχο στη διάρκεια δεξίωσης στα Ανάκτορα. Ο Δεληγιάννης θεωρείται συνυπεύθυνος της αναξιοπιστίας του πολιτικού συστήματος. Αλά μπρατσέτα τον παρουσιάζει ο γελοιογράφος του *Ρωμηού*. Στη φάση που προηγείται της χρεοκοπίας σχεδόν αποσύρεται στην οικία της Κηφισιάς. Κοπανίζοντα αέρα σε γουδί τον θέλει ο *Νέος Αριστοφάνης*, αραγμένο τζιτζικα που απολαμβάνει την άνεσή του το *Σκριπ*. Η αίσθηση και το αίσθημα ότι οι ξένοι πιστωτές εκμεταλλεύονταν την ελληνική οικονομία, απομυζώντας με τους δυσμενείς όρους των συμβάσεων το δημόσιο χρέος, συνιστούν το συχνότερο μοτίβο στις γελοιογραφίες. **Οι δανειστές** εικονίζονται με ρεντιγκότα και ημίψηλα καπέλα να πίνουν στην υγεία του λαού, δείγμα της εκμετάλλευσης από το διεθνές κεφάλαιο. Οι Γερμανοεβραίοι δανειστές εμφανίζονται να επιζητούν από τον κάιζερ «έλα να μας βοηθήσεις να πάρωμεν απ' αυτό το ψοφήμι, κι ότι δεν μας ανήκει ακόμη». Αγριόσκυλα που καταδιώκουν τη δύστυχη Ελλάδα οι ξένοι, ενώ ως φάρσα υψηλού βεληνεκούς εκφέρεται η προσπάθεια του Τρικούπη να συμβιβαστεί με τους πιστωτές. **Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος** που εγκαθίσταται **μετά τον ταπεινωτικό πόλεμο του 1897**, ακονίζει τα μαχαίρια για να τεμαχίσει το σφάγιο «Ελλάς», κρεμασμένο από το σιγκέλι του χασάπη. Στο ίδιο θέμα ο ΔΟΕ και ο πόλεμος του 1897 να έχουν αποκόψει τα χέρια της Ελλάδας, μια φρικιαστική καρικατούρα της Αφροδίτης, που αποδίδεται με μια φοβερή μορφή δυστυχούς και εξαθλιωμένης νέας. Μετά την πτώση του Τρικούπη στις εκλογές του Ιανουαρίου 1895, που συνοδεύτηκε από την προσωπική αποτυχία του να εκλεγεί βουλευτής («ανθ' ημών Γουλιμής»), η αποχώρησή του δίνει το έναυσμα για πανηγυρισμούς του κοινού που τον κατευδώνει ευχόμενος καλό ταξίδι στην αποβάθρα του Πειραιά. Ο Φασουλής δίνει μια γερή κλωτσιά στον μεσολογίτη πολιτικό θέτοντας ένα οριστικό τέλος στην πολιτική του παρουσία. Η άνοδος του Δεληγιάννη, πολυπόθητη για τον ίδιο, πλην όμως μη αναμενόμενη για τους εφημεριδογράφους, δεν αλλάζει το κλίμα των γελοιογραφιών. «Κάτω οι φόροι, ζήτω τα δάνεια» φέρεται να διαλαλεί ως πρωθυπουργός. Αρχίζει η **περίοδος της οικονομικής ύφεσης**, της αθλιότητας των υπερχρεωμένων νοικοκυριών. Κρίση της αγροτικής παραγωγής με άξονα τη σταφιδική κρίση. Η παρέμβαση της αστυνομίας και του στρατού σε βάρος των σταφιδοπαραγωγών, αλλά και η επέμβαση στα γραφεία της *Ακροπόλεως* του Γαβριηλίδη, δίνουν νέα θεματική στους γελοιογράφους. Ο Γαβριηλίδης στηλίτευε την ανικανότητα των αξιωματικών του στρατού στον ατυχή πόλεμο του 1897.

Στο ερώτημα του αφελούς λαουτζίκου **«Μα γιατί κτυπάτε τους πολίτες»**, η απάντηση είναι κατηγορηματική: **«Είναι ο μόνος πόλεμος που κάνομε στη ζωή μας»**.

Άσκησης « ανάγνωσης» ιστορικής-πολιτικής γελοιογραφίας



Γελοιογραφική απόδοση της ελληνικής Βουλής στα χρόνια της Συνταγματικής βασιλείας του Γεωργίου Α΄, οπότε οι αντιθέσεις των κομμάτων μετέτρεπαν το εθνικό Κοινοβούλιο σε ... «τσίρκο» με τους πολιτικούς ως αφηνιασμένα άλογα και τη Βουλή ως ελέφαντα να ...χορεύει στο ρυθμό των κομματαρχών!

Η γελοιογραφία, όταν σχολιάζει πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις και θεσμούς μιας εποχής μπορεί να αποτελέσει πολύτιμη **πηγή της ιστορίας**. Παρουσιάζοντας από την κωμική του πλευρά ένα θέμα σχολιάζει θετικά ή αρνητικά επίκαιρα γεγονότα, πολιτικά πρόσωπα και θέματα, οικονομικά ζητήματα, κοινωνικές αλλαγές και θεσμούς, θέτει κοινωνικούς προβληματισμούς.

Στόχος μιας γελοιογραφίας είναι η **κοινωνική κριτική** και μέσω αυτής, σατιρίζοντας, διακωμωδώντας, γελοιοποιώντας πρόσωπα και καταστάσεις, καυτηριάζοντας, ενοχλώντας πολλές φορές, να τροποποιήσει και να μετασχηματίσει την τρέχουσα πραγματικότητα, να βελτιώσει το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά προσώπων, να αλλάξει τη νοοτροπία των ανθρώπων και τη στάση απέναντι στα πράγματα και τη ζωή. Η μορφή αυτή της κοινωνικής κριτικής είναι συνήθως αρκετά αποτελεσματική, μια και εμπεριέχει το στοιχείο του χιούμορ που γίνεται εύκολα αποδεκτό, πολλές φορές και από τα διακωμωδούμενα πρόσωπα.

Ένας γελοιογράφος χρησιμοποιεί συγκεκριμένες **τεχνικές** προκειμένου να περάσει τα μηνύματά του και να επιτύχει το στόχο του. Τέτοιες τεχνικές αποτελούν **ο εύθυμος χαρακτήρας του θέματος** του γελοιογράφου, **ο εύστοχος, περιεκτικός λόγος** και η **υπαινικτικότητα**. Το **λογοπαίγνιο** αποτελεί σημαντική τεχνική, καθώς και η **κατάλληλη χρήση προσώπων ή αντικειμένων με συμβολική σημασία**. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι **τα χαρακτηριστικά των προσώπων τονίζονται με υπερβολή**. Σε μια πολιτική γελοιογραφία βρίσκουμε συμπυκνωμένη την πολιτική ειδησεογραφία, την καυστική κριτική στην πολιτική κατάσταση, δοσμένη συνήθως με χιούμορ, με ελάχιστα στοιχεία λόγου ή και χωρίς λόγο. Η ευρηματικότητα του γελοιογράφου και η οξύτητα της κριτικής του καθορίζει την εμβέλεια και την επιτυχία του στόχου του γελοιογράφου. Προσέχουμε ακόμα πως μια πολιτική γελοιογραφία μπορεί να κρύβει στοιχεία πολιτικής προπαγάνδας.

Παναγιώτης Χαλούλος, ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ, εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη 2008

ΑΣΚΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Από τις γελοιογραφίες που ακολουθούν, αφού επιλέξετε δύο, απαντήστε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

α) Δώστε έναν **τίτλο** σε καθεμία ανάλογο του περιεχομένου της και του μηνύματος που θέλει να περάσει ο γελοιογράφος.

β) Ποιες **τεχνικές** χρησιμοποιεί ο γελοιογράφος για να περάσει τα μηνύματά του;

γ) Ποιες **πληροφορίες** μας δίνει για το συγκεκριμένο γεγονός στο οποίο αναφέρεται;

δ) Καθώς η γελοιογραφία συνιστά έκφραση των λαϊκών αισθημάτων, ποια φαίνεται σε κάθε γελοιογραφία να είναι η **λαϊκή αντίδραση** σε μέτρα και καταστάσεις και ποια κάθε φορά τα **συναίσθημα** του λαού γι' αυτούς τους πολιτικούς που σημάδεψαν τη σύγχρονη ιστορία του τόπου μας;

ε) Πιστεύετε ότι η γελοιογραφία μπορεί να αποτελέσει αξιόπιστη **ιστορική πηγή**; Ποιοι οι κίνδυνοι τους οποίους πρέπει ο γελοιογράφος να προσέξει;

